

*Et sted i England vil du finde
en himmelsk gæst: et meteor.
Det slibes let af regn og vinde,
og mos på stenen gror.*

*Så let kan vores jord fordøje
en gnist af himmelsk ild
og rumme gæsten fra det høje,
som fór i rummet vild.*

*Den rejsende som hertil fór
af samme himmel rundet
nu hvile roligt på vor jord
og har et hjemsted fundet.*

*Af universets dybder fjerne
vor klode den er født
udsprunget måske af en stjerne,
som har sit liv forødt.*

*Og når vi på vor himmel skimte
små dråber fra den samme kilde,
ikkun et kort sekund de glimte,
og falde da til hvile.*

C.S.L.

Genoptrykt med tilladelse fra *Time and Tide*

1

Denne bogs rammer

Den, som ønsker held med noget, må begynde med at stille de rigtige spørgsmål.

ARISTOTELES: *Metaphysics*, II, (III), i

I hele mit liv har jeg kun mødt ét menneske, der hævdede at have set et spøgelse. Det interessante ved det er, at dette menneske ikke troede på en udødelig sjæl, før hun så spøgelse, og heller ikke tror på denne efter sin oplevelse. Hun mener, at det, hun så, må have været en illusion eller et sansebedrag. Og det kan hun naturligtvis have ret i. At se er ikke det samme som at tro.

Derfor kan spørgsmålet om, hvorvidt mirakler forekommer, heller aldrig besvares alene ved hjælp af erfaring. Enhver begivenhed, der gør krav på at være et mirakel, er, når alt kommer til alt, en begivenhed, som vi registrerer med vores sanser; noget, vi ser, hører, rører ved, lugter eller smager. Og vores sanser er ikke ufejlbarlige. Hvis noget usædvanligt synes at have fundet sted, kan vi altid hævde, at vi har været ofre for et sansebedrag. Hvis vores verdensbillede ikke opererer med det

overnaturlige, vil dette altid være vores holdning. Hvilken lære vi uddrager af erfaringen, afhænger af vores filosofiske standpunkt i mødet med erfaringen. Det tjener derfor intet formål at søge vejledning i erfaringen, før vi – så godt, som vi nu formår det – har set nærmere på det filosofiske aspekt.

Og hvis den umiddelbare erfaring hverken kan bekræfte eller afkræfte miraklet, så er historien endnu mindre egnet dertil. Mange mennesker tror, at man kan afgøre, hvorvidt et mirakel har fundet sted i fortiden, ved at granske vidnesbyrd herom ”ud fra de almindelige regler for historisk forskning”. Men de almindelige regler finder ikke anvendelse, før vi har afgjort, hvorvidt mirakler overhovedet er mulige, og hvor sandsynlige de i så fald er. Hvis mirakler er en umulighed, vil selv de vægtigste historiske vidnesbyrd om et mirakel ikke kunne overbevise os. Hvis mirakler er mulige, men højst usandsynlige, vil kun en nærmest matematisk bevisførelse kunne tilfredsstille os, og eftersom historien aldrig forsyner os med den slags uangribelige beviser for en historisk begivenhed af nogen art, vil historien aldrig kunne overbevise os om, at et mirakel har fundet sted. Hvis, på den anden side, mirakler ikke per definition er højst usandsynlige, kan de eksisterende vidnesbyrd måske være tilstrækkelige til at overbevise os om forekom-

sten af et ikke ubetydeligt antal mirakler. Også resultatet af vores historiske undersøgelser afhænger således i høj grad af den filosofiske holdning, vi har anlagt, før vi gav os i lag med beviserne. Derfor må det filosofiske spørgsmål komme først.

Lad mig give et eksempel på, hvad der sker, hvis vi springer den filosofiske analyse over og kaster os direkte ud i den historiske. I en bestemt populær bibelkommentar finder man en diskussion af, hvornår Johannesevangeliet er skrevet. Kommentatoren hævder, at evangeliet må være skrevet efter Peters henrettelse, fordi dets forfatter lader Kristus forudsige Peters henrettelse. ”En bog,” hedder det i kommentaren, ”kan ikke være skrevet før den begivenhed, bogen refererer til.” Det er selvfølgelig sandt, *medmindre* sande forudsigelser (profetier) faktisk forekommer. Hvis det er tilfældet, er dette argument for en tidsfæstelse selvsagt ubrugeligt. Kommentarens forfatter finder det tilsyneladende slet ikke umagen værd at diskutere, om sande forudsigelser er mulige. Han tager det (måske ubevidst) for givet, at de er umulige. Måske har han ret, men hvis han har, er han ikke nået frem til denne sandhed gennem historiske undersøgelser. Han har blot haft sin manglende tro på forudsigelser ’med i bagagen’, da han indledte sine historiske undersøgelser. Og hvis ikke han havde haft det, ville han slet ikke være

nået til nogen konklusion med hensyn til affattelsestidspunktet for Johannesevangeliet. Hans ræsonnement har således ingen værdi for den, der ønsker at vide, hvorvidt sande forudsigelser overhovedet forekommer. Kommentatoren begynder der, hvor han allerede har besvaret dette spørgsmål med et nej, uden at give os nogen begrundelse for dette svar.

Denne bog er tænkt som et forstudie til historisk undersøgelse. Jeg er ikke nogen erfaren historiker, og derfor vil jeg ikke søge at vurdere de historiske vidnesbyrd om mirakler i kristendommen. Mit mål er at sætte mine læsere i stand til selv at vurdere disse vidnesbyrd. Det nytter ikke at give sig i kast med teksterne, hvis ikke vi først har dannet os en forestilling om, hvorvidt mirakler er mulige og i så fald, hvor sandsynlige de er. De, der går ud fra, at mirakler er en umulighed, spilder deres tid ved at granske teksterne: Vi ved allerede, hvad de vil konkludere, for det har de i virkeligheden på forhånd besluttet.

Naturalisten og overnaturalisten

”Du godeste!” udbrød fru Snip. ”Der findes altså et sted, hvor mennesker vover at leve over jorden?” ”Ja, jeg har aldrig hørt om mennesker, der lever *under* jorden,” svarede Tim. ”Ikke før jeg kom til Kæmpernes land.” ”Kom til Kæmpernes land!” hylede fru Snip. ”Er alle steder da ikke Kæmpernes land?”

ROLAND QUIZZ: *Giant-Land*, kap. xxxii

Jeg vil definere et *mirakel* som en tildragelse, hvor noget overnaturligt bryder ind i den naturlige verden.¹ Hvis ikke der ud over det naturlige eksisterer noget andet, som vi kan kalde overnaturligt, kan mirakler ikke forekomme. Nogle mennesker nærer den overbevisning, at den naturlige verden er alt, hvad der findes. Disse mennesker

---

¹ Mange teologer ville bruge en anden definition. Jeg foretrækker denne definition, fordi den i mine øjne er bedre end teologernes, netop fordi den er enkel og letforståelig. Den sætter mig på en god måde i stand til at takle de spørgsmål, som den ’almindelige’ læser sandsynligvis tumler med, når han vælger at læse en bog om mirakler. *CSL*

kalder jeg *naturalister*. Andre tror, at der ud over den naturlige verden eksisterer noget andet. Dem vil jeg kalde *overnaturalister*. Vores første spørgsmål må så være, om det er naturalisterne eller overnaturalisterne, der har ret. Allerede her støder vi på en vanskelighed.

Før naturalister og overnaturalister kan begynde at diskutere deres holdninger, må de være enige om entydige definitioner af både det naturlige og det overnaturlige. Desværre viser det sig hurtigt umuligt at enes om definitionerne. Netop fordi en naturalist mener, at der ikke eksisterer andet end det naturlige, vil *det naturlige* for ham være ensbetydende med "alt" eller "hvad der findes" eller "hele molevitten". Og hvis det skal være vores definition af "den naturlige verden", kan der naturligvis intet andet eksistere. Da vil det allerede i udgangspunktet være umuligt at etablere en meningsfuld dialog mellem naturalister og overnaturalister. Nogle filosoffer har defineret naturen som "det, vi kan opfatte med vores fem sanser". Den definition er imidlertid heller ikke helt tilfredsstillende, for vi registrerer ikke vores følelser med vores sanser, selv om disse følelser også rubriceres som "naturlige" fænomener. For at komme ud af dødvandet og finde ud af, hvori uenigheden mellem naturalisten og overnaturalisten dybest set består, er vi nødt til at angribe spørgsmålet på en mere indirekte måde.

Jeg vil begynde med at tage følgende udtalelser op til overvejelse: (1) Er det hans naturlige tænder eller et gebis? (2) Hunden er i sin naturlige tilstand fuld af lopper. (3) Jeg elsker at komme væk fra opdyrket jord og asfalterede veje og bare være alene med naturen. (4) Kan du ikke være lidt mere naturlig? Du virker så afficeret. (5) Måske var det forkert at kysse hende, men det føltes så naturligt.

Det er ikke svært at se en rød tråd i alle disse udtalelser. De naturlige tænder er de tænder, som er vokset frem i vores mund af sig selv; vi behøver ikke modellere dem, producere dem eller fastgøre dem. Hundens naturlige tilstand er den tilstand, den vil befinde sig i, hvis ingen forhindrer det ved hjælp af vand og sæbe og loppemidler. Det landskab, hvor naturen hersker i sin rene form, er det landskab, der alene formes af jordbunden, vejret og vegetationen, uden at mennesker gør noget for at fremme eller hæmme en bestemt tilstand. Naturlig adfærd er den adfærd, vi vil være vidne til hos mennesker, hvis disse mennesker ikke bevidst søger at ændre den. Det naturlige kys er det kys, som man ville give, hvis ingen moral eller fornuft greb forstyrrende ind. I alle disse eksempler forestiller man sig det naturlige som det, der sker af sig selv; det, man kan kalde "naturens gang"; det, man ikke behøver at arbejde for; det, man vil opleve, hvis man ikke aktivt søger at hindre det. Det græske ord for natur (*physis*)

har samme rod som det verbum, der betyder ”at vokse”. På latin har ordet *natura* samme rod som det verbum, der betyder ”at fødes”. Det naturlige er det, som springer frem eller vokser op eller kommer til eller fortsætter *af sig selv*; det givne, det allerede eksisterende; det spontane; det, som ikke udspringer af nogen vilje eller bestræbelse.

Naturalisten mener, at den ultimative virkelighed; det, man ikke kan komme bag om og forklare, er én stor proces i tid og rum, *som forløber af sig selv*. Inden for dette altomfattende system er en hvilken som helst tildragelse (så som det, at du sidder og læser denne bog) et resultat af en anden tildragelse og i yderste instans et resultat af hele den sum af tildragelser, man kan kalde naturens gang. Ethvert særligt fænomen (så som denne bogside) er, som det er, fordi andre fænomener er, som de er, og er dybest set en konsekvens af, at hele den naturlige verden er, som den er. Alle ting og begivenheder er så tæt forbundne, at ingen af dem kan tilskrives nogen form for uafhængighed fra den altomfattende virkelighed. Intet eksisterer takket være sig selv eller fortsætter i kraft af sig selv på anden måde end i den forstand, at det til en bestemt tid og på et bestemt sted manifesterer den generelle selv-eksistens eller selv-bevægelse, som vi kan tilskrive naturen (den store, sammenhængende begivenhed) som helhed. Ingen overbevist naturalist kan således tro på menneskets fri

vilje, for fri vilje implicerer, at mennesker har magt til at handle på egen hånd; magt til at gøre noget andet og/eller mere end det, som den totale sum af begivenheder i sig selv involverer. Naturalisten må nødvendigvis afvise enhver uafhængig kilde til et hvilket som helst fænomen. Det spontane, det originale, det selv-frembragte er reserveret den altomfattende virkelighed, som han kalder *naturen*.

Overnaturalisten er enig med naturalisten i, at der må findes noget, som eksisterer i sin egen ret; en eller anden grundlæggende virkelighed, hvis eksistens det ikke giver nogen mening at forsøge at forklare, fordi denne virkelighed i sig selv er udgangspunktet for enhver forklaring af hvad som helst. Men overnaturalisten regner ikke denne virkelighed for alt, hvad der findes. I stedet deler han tingene op i to kategorier. I den første kategori finder vi ting eller (mere sandsynligt) én Ting, som er helt grundlæggende og hviler i sig selv. I den anden kategori finder vi ting, som alle er afledt af den ene Ting. Den grundlæggende Ting har givet eksistens til alle andre ting. Den ene Ting eksisterer af sig selv, og de andre ting eksisterer, fordi den ene eksisterer. Hvis den ene Ting skulle ophøre med at opretholde de andre ting, ville de ophøre med at eksistere; hvis den forandrer ved dem, vil de ændre sig.

Forskellen mellem de to anskuelser kunne måske ud-

trykkes på den måde, at hvor naturalismen giver os et demokratisk billede af virkeligheden, giver overnaturalismen os et enevældigt. Naturalisten tænker, at det privilegium at eksistere af sig selv kun kan tilskrives summen af alle ting, ligesom det privilegium, det er at regere, i et demokrati tilskrives summen af alle mennesker. Overnaturalisten derimod mener, at dette selveksistensens privilegium udelukkende kan tilskrives nogle ting eller (mere sandsynligt) én Ting, ligesom regeringsmagten i et enevældigt monarki udelukkende tilhører kongen. Og ligesom alle borgere i et demokrati principielt er lige, er enhver ting i naturalistens øjne lige så god eller betydningsfuld som enhver anden ting, eftersom alle ting er lige afhængige af det altomfattende system. Ja, enhver ting er i virkeligheden kun den måde, hvorpå helheden kommer til udtryk på et bestemt sted til en bestemt tid. Overnaturalisten, derimod, mener, at den ene oprindelige og selvopretholdende Ting befinder sig på et helt andet og højere plan end alle andre ting.

Nu kunne nogen måske få den mistanke, at det overnaturalistiske standpunkt er opstået ved, at man har projiceret en enevældig samfundsstruktur over på universet. På den anden side kan man med lige så stor ret nære den mistanke, at det naturalistiske standpunkt er en projicering af den demokratiske samfundsstruktur. På den

måde ophæver de to mistanker hinanden og giver os ikke noget fingerpeg med hensyn til, hvilket standpunkt der forekommer mest rimeligt. Der er dog ingen tvivl om, at overnaturalismen vil være det fremherskende verdensbillede i en enevældig tidsalder. Overnaturalismen, hvor rigtig eller forkert den end måtte være, har således været den foretrukne filosofi blandt den store mængde af ikke-filosofisk anlagte mennesker for fire hundred år siden. På samme måde er naturalismen, hvor sand eller falsk den end måtte være, i vores demokratiske tidsalder den foretrukne filosofi blandt den store mængde af ikke-filosofisk anlagte mennesker.

Alle har uden tvivl allerede nu indset, at den ene, selveksisterende Ting – eller den lille gruppe af selveksisterende ting – som overnaturalisterne tror på, er det, vi kalder Gud eller guderne. I det følgende vil jeg begrænse mig til at betragte den form for overnaturalisme, hvor man kun opererer med én Gud, dels fordi polyteisme næppe er særlig udbredt blandt læserne, dels fordi de, der troede på mange guder, faktisk sjældent regnede deres guder for universets skabere og selvopretholdende væsener. Det gamle Grækenlands guder var således slet ikke overnaturlige i den forstand, jeg her opererer med begrebet. De var produkter af den altomfattende helhed; dele

af det totale system. Det fører os frem til en væsentlig distinktion.

Forskellen mellem overnaturalisme og naturalisme er ikke helt den samme som forskellen mellem tro på en Gud og vantro. Naturalismen kan godt, uden at gøre vold på sig selv, give plads for en Gud af en bestemt art. Den store, altomfattende begivenhed, som kaldes *naturen*, kan være af en sådan beskaffenhed, at den i en fase af sit forløb fostrer en altomfattende kosmisk bevidsthed; en iboende 'gud', der vokser ud af processen, ligesom menneskets sind (ifølge naturalisterne) vokser ud af den menneskelige organisme. En sådan gud ville en naturalist ikke afvise, for denne gud ville ikke stå uden for naturen forstået som summen af alle fysiske objekter og processer; denne gud ville ikke have nogen selvstændig, uafhængig eksistens. "Hele molevitten" – den ene grundlæggende virkelighed – ville stadig være det eneste eksisterende, og en sådan gud ville blot være et af de elementer (omend måske det mest interessante), den grundlæggende virkelighed indeholdt. En Gud, som står uden for naturen og har skabt den, kan naturalismen derimod ikke godtage.

Vi er nu i stand til at sætte ord på forskellen mellem naturalisten og overnaturalisten, på trods af at de ikke definerer begrebet natur på samme måde. Naturalisten mener, at en stor 'tilblivelse' eksisterer i egen kraft i tid

og rum, og at der ikke eksisterer noget andet end dette. Det, vi opfatter som særskilte ting og tildragelser, er bare de opdelinger, vi må foretage i vores bestræbelser på at analysere den altomfattende proces, eller det er de former, som denne proces antager til bestemte tider på bestemte lokaliteter. Overnaturalisten, derimod, går ud fra, at der findes én Ting, som eksisterer adskilt fra alt andet, og som har frembragt hele rammen af tid og rum og hele den rækkefølge af systematisk forbundne tildragelser, som udfylder denne ramme. Denne ramme og det, den indeholder, kalder han naturen. Dette er måske, måske ikke, alt, hvad den Primære Årsag har frembragt. Der kan for så vidt findes andre systemer ud over det, mennesket kalder naturen og selv befinder sig i.

Overnaturalismen er åben for den tanke, at der kan findes mere end ét naturligt univers. Dette må imidlertid på ingen måde forveksles med den almindelige forestilling, om at der måske findes andre verdener i andre solsystemer eller galakser, isoleret fra vores verden, men indeholdt i det samme univers. Hvor langt borte fra os i tid og rum sådanne verdener end måtte være, ville de lige så meget som vores eget solsystem være en del af vores univers. De ville være forbundet med vores verden og med hinanden i tid og rum og i kausalitet. Det er netop denne gensidige forbundethed i ét system, der giver os basis for

at tale om én natur. Men der kan findes andre naturer, som ikke eksisterer i tid og rum, eller som, hvis de gør, ikke har nogen forbindelse til vores tid og rum. Denne fuldstændige adskillelse, denne mangel på forbundethed, er forudsætningen for, at vi kan tale om andre naturer, andre universer. Dette betyder imidlertid ikke, at disse universer slet intet vil have til fælles, for de vil alle have den samme overnaturlige kilde at takke for deres eksistens. I denne forstand kunne man sammenligne dem med forskellige romaner skrevet af den samme forfatter: Begivenhederne i den ene historie har ingen relation til begivenhederne i den anden, men historierne har det til fælles, at de er udsprunget af det samme kreative sind. Hvis man skulle sætte dem i forhold til hinanden, måtte man gå helt tilbage til forfatterens sind. Det er ikke umiddelbart muligt at knytte nogen forbindelse mellem noget, Mr. Pickwick siger i *Pickwick Papers*, til noget, som fru Gamp hører i *Martin Chuzzlewit*.² På samme måde lader det sig ikke gøre uden videre at knytte nogen almindelig forbindelse mellem et fænomen i det ene univers og et fænomen i noget andet univers. Med en "almindelig" forbindelse mener jeg en forbindelse, som udspringer af

de to systemers karakter. Vi er nødt til at have kvalifikationen "almindelig" med, fordi vi ikke på forhånd kan vide, at Gud ikke i en eller anden bestemt forbindelse vil knytte en delvis kontakt mellem de to universer; han afgør jo suverænt, om han vil tillade *udvalgte* begivenheder i det ene univers at få konsekvenser i det andet. På den måde kunne der opstå særlige tilknytningspunkter, men dette ville ikke gøre de to universer til ét, for vi ville stadig mangle den fuldstændige gensidighed, som konstituerer et univers, og de usædvanlige forbindelser ville ikke vokse ud af hvert systems væsen, men være et resultat af den guddommelige handling, som knyttede dem sammen. Hvis dette skete, ville hvert af de to universer være overnaturligt i forhold til det andet, men det faktum, at de berørte hinanden, ville være overnaturligt i en mere absolut forstand – ikke usædvanligt i forhold til dette eller hint univers, men i forhold til alle universer og deres sum. Det ville være en slags mirakel. Den guddommelige indblanding i sig selv ville, uafhængigt af sammenknytningen, udgøre en anden slags mirakel.

Alt dette er imidlertid foreløbig ren spekulation. Overnaturalismen *kræver* ikke forekomsten af mirakler af nogen som helst art. Gud (den primære årsag) kan vælge aldrig at gribe forstyrrende ind i det univers, han har

² *The Pickwick Papers* og *Martin Chuzzlewit* er begge romaner skrevet af Charles Dickens (1812-1870).